

מטעמי תורת זילים

פרשת וישלח – מעשה דינה בת יעקב

התורה מספרת על מעשה דינה, שנאמר "ותצא דינה בת לאה אֶשֶׁר יִלְדָה לְיַעֲקֹב לְרֵאוּת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ: וַיֵּרָא אֶתָּה שָׂכָם בֶּן חָמוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֶתָּה וַיִּשְׁכַּב אִתָּה וַיַּעֲנֶה: וַתְּדַבֵּק נֶפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת יַעֲקֹב וַיֶּאֱהָב אֶת הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עַל לֵב הַנַּעֲרָ" (בראשית לד, א – ג).

ויש להתבונן, מדוע קרה כך לדינה הקדושה, בתם של יעקב ולא, ששכב עמה ועינה אותה הגוי הכנעני והטמא שכם בן חמור?

יוסף היה בבטן של לאה והתחלף עם דינה שהיתה בבטן של רחל

בתחילה היו רחל ולאה מעוברות, כאשר יוסף היה בבטנה של לאה ודינה בבטנה של רחל (מדרש 'שכל טוב' בראשית ל אות כא ד"ה ואחר ילדה בת, 'דעת זקנים' בראשית ל, כא). לאה ידעה בבואה שעתידים להיות שניים עשר שבטים מיעקב, ושהיא מעוברת בבו שביעי (מדרש 'תנחומא' פרשת ויצא אות ח) והתפללה שיתהפך בנה ויהפוך לבת (מדרש 'אגדה' בראשית ל, כא, 'שער הפסוקים' להארי"י ז"ל פרשת וישלח סימן לד ד"ה ותצא דינה בת לאה), על מנת שיהיה לרחל אחותה לפחות שני בנים וכך היא לא תהיה פחות מאשר השפחות בלהה וזלפה שיש להן כבר שניים כל אחת (גמ' ברכות דף ס ע"א, 'מדרש תנחומא' פרשת ויצא אות ח, 'מדרש 'שכל טוב' בראשית ל אות כא ד"ה ואחר ילדה בת). והקב"ה הסכים ועשה כדבריה של לאה (מדרש 'אגדה' בראשית ל, כא) ועל ידי תפילתה התחלפו העוברים (מדרש 'שכל טוב' בראשית ל אות כא ד"ה ואחר ילדה בת, 'דעת זקנים' בראשית ל, כא) והזכר שבבטן לאה ניתן בבטן רחל, והנקבה שבבטן רחל ניתנה בבטן לאה (יתרום יונתן' בראשית ל, כא).

משום שלא גרמה לדינה להתהפך, לכן התורה כינתה את דינה בתה של לאה ולא בתו של יעקב, שנאמר "ותצא דינה בת לאה אֶשֶׁר יִלְדָה לְיַעֲקֹב לְרֵאוּת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ" (בראשית לד, א) (שער הפסוקים' להארי"י ז"ל פרשת וישלח סימן לד ד"ה ותצא דינה בת לאה). אמנם כאשר נאמר הפסוק "אֵלֶּה בְנֵי לָאָה אֶשֶׁר יִלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפָדוֹן אָרֶם וְאֵת דִּינָה בְתוֹ" כָּל נֶפֶשׁ בְּנֵי וּבְנֹתָיו שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ" (בראשית מו, טו), תלה הכתוב את דינה דווקא באביה שנאמר "וְאֵת דִּינָה בְתוֹ" – משום שפסוק זה תלה את הנולדים לפי עיקר יצירתם כפי מי שהזרע תחילה, שאז הזכרים תלויים באמם ואילו הנקבות תלויות באביהם (ראה גמ' נידה דף לא ע"א), והיות שדינה היתה נקבה מתחילת יצירתה בבטן רחל ורק עברה לבטן לאה – לכן תלה אותה באביה (מהרש"א גמ' נידה דף לא ע"א ד"ה ואת דינה בתו).

כאשר לאה ילדה את דינה נאמר "וְאֶחָר יִלְדָה בַת וַתִּקְרָא אֶת שְׁמָהּ דִּינָה" (בראשית ל, כא), כלומר ש"אחר" תפילתה של לאה נולדה לה בתה (מדרש 'שכל טוב' בראשית ל אות כא ד"ה ואחר ילדה בת). וזו גם הסיבה שלא קראה לבתה בשם 'דינה', לפי שלא עשתה 'דין' לעצמה (גמ' ברכות דף ס ע"א) והחליפה בין יוסף שהיה בבטנה לבין דינה שהיתה בבטן רחל אחותה (פירוש 'ולא עוד אלא' לר' אליהו הכהן מחבר 'שבט מוסר' על פרקי דרבי אליעזר פרק לח ד"ה ומרוב קדושת הענין. ראה 'בראשית רבה' עב, ו). וכשבתה נולדה היא נקראה בשם 'דינה' על שם ה'דין', עם תוספת אות ה' המיוחדת לשם של נקבות (להרחבה על תוספת האות ה' אצל הנקבות ראה מאמרנו לפרשת לך לך – 'שינוי השם של אברהם ושרה').

דינה עברה לבטן לאה וקיבלה מהרושם שהשאר שם יוסף

כאשר לאה ילדה חלק מבניה נאמר בה "וַתֵּהָרֵג וַתֵּלֶד". כך למשל נאמר אצל בנה ראובן "וַתֵּהָרֵג לָאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן" (בראשית כט, ג). וכן נאמר אצל יששכר "וַיִּשְׁמַע אֶלְהִים אֵל לָאָה וַתֵּהָרֵג לְיַעֲקֹב בֶּן חַמִּישִׁי" (בראשית ל, יז) (עפ"י 'דעת זקנים' בראשית ל, כא). וכן בבנים אחרים של לאה נאמרה לשון דומה "וַתֵּהָרֵג עוֹד". כך אצל יהודה נאמר "וַתֵּהָרֵג עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֹדָה אֶת ה' עַל כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה" (בראשית כט, לה) וכן הלאה (עפ"י 'פענח רזא' פרשת ויצא על הפסוק 'ואחר ילדה בת'). אמנם כשנולדה ללאה דינה לא נאמר בה "וַתֵּהָרֵג" אלא רק שילדה אותה, כפי שנאמר "וְאֶחָר יִלְדָה בַת וַתִּקְרָא אֶת שְׁמָהּ דִּינָה" (בראשית ל, כא), והטעם בזה משום שרק בשעת הלידה היתה ללאה "בת" אבל לא בהריון (דעת זקנים' בראשית ל, כא), שהרי עיקר הריונה של הבת היה בבטן רחל (פענח רזא' פרשת ויצא על הפסוק 'ואחר ילדה בת').

ודבר זה גם נאמר בפסוק על דינה "ותצא דינה בת לאה אֶשֶׁר יִלְדָה לְיַעֲקֹב לְרֵאוּת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ" (בראשית לד, א), שנאמר על לאה "אֶשֶׁר יִלְדָה" כלומר 'ילדה' בלבד, כי הורתה של דינה היה אצל רחל (ראש דוד' להחיד"א פרשת וישלח ד"ה וזהו הרמז ותצא). ולמעשה החלפת העוברים בין לאה ורחל ונתינתה של זו בזו, הוא נס ופלא (ראש דוד' להחיד"א פרשת וישלח ד"ה ועתה נבא אל כונתנו). וכבר נרמזה הפיכת דינה מבן לבת, במה שנאמר "וַתְּדַבֵּק נֶפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת יַעֲקֹב וַיֶּאֱהָב אֶת הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עַל לֵב הַנַּעֲרָ" (בראשית לד, ג) שבכתוב מופיעה התיבה 'נער' אך הקריאה היא 'נערה', לרמזו כי בתחילה היה בתוך בטן לאה נער זכר ואחר כך נהיתה נערה נקבה (שער הפסוקים' להארי"י ז"ל פרשת וישלח סימן לד ד"ה ותצא דינה בת לאה).

יוסף שהיה בבטן לאה השאר שם רושם של 'זכר', וכשדינה באה לבטן לאה היא לקחה מהרושם הזה (ראש דוד' להחיד"א פרשת וישלח ד"ה ויתבאר בזה מאמר, 'חומת אגד' להחיד"א פרשת מקץ אות ז על הפסוק 'ויתן לו את אסנת') והטבע של דינה היה 'טבע של זכר' שיוצא החוצה לשדה (שלי"ה הקדוש' תורה שבכתב פרשת וישב ד"ה ותצא דינה, ספר 'תורי זהב' לר' בנימין מזאלוויץ פרשת וישב על הפסוק 'ויהי יוסף יפה תאר' בשם הר"מ אלמשננו), כלומר 'יצאנית' (שלי"ה הקדוש' תורה שבכתב פרשת וישב ד"ה ותצא דינה, 'ראש דוד' להחיד"א פרשת וישלח ד"ה וזהו הרמז ותצא, ספר 'תורי זהב' לר' בנימין מזאלוויץ פרשת וישב על הפסוק 'ויהי יוסף יפה תאר'. ראה רש"י בראשית לד, א). אך עם זאת דינה מצד עצמה היתה נביאה (עפ"י 'חסד לאברהם' מעיני רביעי נהר מט) וצדיקה גמורה (ראש דוד' להחיד"א פרשת וישלח ד"ה וזהו הרמז ותצא). וגם יוסף הצדיק שהתחלף

בדינה קיבל מהרושם שהשאירה שם דינה, והיה בו מהטבע של הנקבה. לכן הוא היה מקשט עצמו ומסלסל בשערו כדרכה של אשה (ראה רש"י בראשית לט, ו ד"ה ויהי יוסף יפה תאר) (תנ"ך ז'ה"ב' לר' בנימין מזלאוויץ פרשת וישב על הפסוק 'ויהי יוסף יפה תאר').

יוסף נוצר בבטן לאה ונולד מבטן רחל לכן קיבל את כוחו משתיהן יחד

כאשר רחל ילדה את יוסף נאמר "וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת רַחֲמָהּ" (בראשית ל, כב), "וַיִּפְתַּח אֶת רַחֲמָהּ" – כלומר שפתח את הרחם שלה ל'בן זכר' בעת הלידה אך לא בהריון, כי באמת היא היתה מעוברת בנקבה ולא בזכר (ליב אריה' לר' יהודה אריה האשקי פרשת ויצא אות כז). וכן נאמר "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רַחֵל אֶת יוֹסֵף וַיֵּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לֵבָו שְׁלַחְנִי וְאֶלְכָה אֶל מְקוֹמִי וְלֶאֱרָצִי" (בראשית ל, כח), "וַיִּלְדָה רַחֵל" – ללמד שהיא רק ילדה את יוסף, אך לא שהוא היה עוברת שהרי לא נוצר בבטנה (ראש דוד' להחיד"א פרשת וישלח ד"ה והשתא אפשר שזהו). ולזה אמר הפייט על רחל אמנו "זָכַר לָהּ יֶשֶׁר אֲרָחוֹת, עֶבֶר לְהַמִּיר בְּבֶטֶן אֲחוֹת, חֲשָׁבָה כְּהַיּוֹם זָכְרָה לְהֶאֱחוֹת, סְלוּף דִּינָה בִּיהוֹסֵף לְהַנְחוֹת" (מתוך פיוט 'אבן חוג מצוק נשיה' המיוחס לר' אליעזר הקליר במחזור התפילה אשכנז ליום א' של ראש השנה) (מהרש"א מסכת נידה פרק המפלת ד"ה ואת דינה בתו).

היות שיוסף נוצר בלאה ונולד מרחל, לכן היה ליוסף כוח של לאה ורחל והיה יכול להיות שִׁטְנוֹ של עשו הרשע, ואימץ לבבו שלא היה ירא מפני עשו (ראש דוד' להחיד"א פרשת וישלח ד"ה וז"ש ויהי כאשר ילדה רחל). ומטעם זה גם ניתנה הבכורה ליוסף, שנאמר "וַיִּבְנֶי רָאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל כִּי הוּא הַבְּכוֹר וַיִּבְחַלְלוּ וַיְצוּעֵי אֲבִיו נִתְּנָה בְּכֻרְתּוֹ לְבְנֵי יוֹסֵף בֶּן יִשְׂרָאֵל וְלֹא לְהַתִּיחַשׁ לְבְּכֻרָה: כִּי הַיּוֹדָה גִּבֹּר בְּאֲחָיו וְלֹא גִיד מְּוֹנֵי וְהַתְּכַרְה לְיוֹסֵף" (דברי הימים א' ה, א - ב) וזה לפי שהיה בו כוח שתי האימהות לאה ורחל, בשונה מכל שאר האחים (ראש דוד' פרשת וישלח ד"ה ויתבאר בזה מאמרם). ועל כן יהודה שהיה בנה של לאה אמר על יוסף שהיה בנה של רחל "לָכֵן וְנִמְכַרְנוּ לְיִשְׁמָעֵאלִים וַיִּדְּנוּ אֶל תְּהִי בּוֹ כִּי אֲחִינוּ בְּשָׂרְנוּ הוּא וַיִּשְׁמָעוּ אֲחָיו" (בראשית לו, כז) "אֲחִינוּ" – מצד האב שנתן בו את הַעֲצָמוֹת, ו"בְּשָׂרְנוּ" – מצד האם שהיא נתנה בו את העור והבשר (ראה גמי נידה דף לא ע"א), כשכוונתו ללאה אמו, שהרי יוסף היה תחילה בבטנה וקיבל ממנה את הבשר שבגופו (משך חכמה' פרשת וישב על הפסוק 'וידנו על תהי בו') והרי הוא ממש מבשרם (ויוסף אברהם' לר' אברהם פלאגי אות יוד אות ג בשם החיד"א).

רחל ידעה שמטרת ההחלפה היא על מנת שיהיה לה לפחות שני בנים ושכך לא תפחת משאר האימהות השפחות, ועל כן היא קראה לבנה בשם "יוסף" על מנת שיוסיף לה ה' בן אחר (מגלה עמוקות' פרשת וישב ד"ה אופן ד' איתה בוהר), שנאמר "וַתֵּאמֶר אֶסֶף אֱלֹהִים אֶת חֲרָפְתִּי: וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף לְאֹמֶר לִסְף ה' לִי בֶן אַחֵר" (בראשית ל, כג - כד), "אֶסֶף אֱלֹהִים" – שדווקא הוא אסף, לפי שלו לבדו ידוע הדבר שהתחלף זכר בנקבה. ועוד אמרה רחל "לִסְף ה' לִי" – שביקשה כי יוסיף ה' דווקא לה בן אחר, כלומר שגם הזרתה וגם לידתה יהיה עם בן זכר ולא כמו אצל יוסף שהתחלף לה מאחותה לאה (ליב אריה' ספר בראשית פרשת ויצא אות כז). אך למעשה לא היה ברחל עוד כוח רוחני להביא בן נוסף כמו לאה בלהה וזלפה שהביאו כל אחת לפחות שני בנים. וזה היות שאת כל הכוח הרוחני שהיה בה כדי להביא שני ילדים לעולם היא כבר נתנה בשניים שהיו בתוכה – בדינה שנוצרה בבטנה לפני שעברה ללאה וביוסף שעבר אליה. ולכן כדי להביא את בנימין לעולם היא היתה צריכה למסור לו את רוחה העצמי ועם לידתו למות (פני דוד' להחיד"א פרשת וישלח ד"ה ויש לחקור בזה' ועיי"ש כי פישטנו מפני עומק הדברים).

אמתלאי התגלגלה בדינה ונטהרה מטומאתה על ידי שכס בן חמור

תרח אבי אברהם היה עם אשתו אמתלאי בת כַּרְנֵבו בימי נידתה ובעל כורחה. לכן נשמות שניהם היו צריכים להתגלגל כדי להסיר מהם את זוהמת הנידה שדבקה בהם. וכך אמתלאי בת כרנבו באה בגלגול דינה. והסימן לגלגול של אמתלאי הוא שאותיות ה'נידה' שהיה בה התהפך בגלגול הבא לשמה 'דינה' (ליקוטי תורה' להארי"י ז"ל פרשת איוב ד"ה ידע כ"י ועיי"ש לגבי מירוק עוונת של תרח על ידי גלגולו באיוב, דבש לפי להחיד"א מערכת א, כב). וְעוֹד נרמז בפסוק "וַיִּתְּצָא דִּינָה בֵּת לָאָה" (בראשית לד, א) שהוא ראשי תיבות 'נֵאשֶׁת תֵּרַח צִירוף אֲמֵתְלַאי דִּינָה בְּגִלְגוֹל תַּחֲזוֹר לְתַקֵּן אֶת הַמַּעוֹת'. וכן נרמז בתיבות הפסוק "וַיַּעֲשֶׂה אֶת אַחֻתְנֹגִי" (בראשית לד, לא) שהוא ראשי תיבות 'יְהוֹ"ה עֲשֶׂה שֶׁתִּהְיֶה הָאִשָּׁה אֲשֶׁת תֵּרַח אֲמֵתְלַאי חֲזוֹרַת וְעוֹשֶׂה תִּיקוּן נִדָה וְחֲטָאתָה' (חדרי בטן' בחלק קונטרס 'עט רצון' להחיד"א היוצא על פי כת"י פרשת וישלח אות א) (להרחבה על חומרת טומאת הנידה ראה מאמרינו לפרשת מצורע – 'טומאת הנידה').

כאשר שכס בן חמור החוי בא על דינה הוא שאב ממנה את זוהמת הנידה, והיא נטהרה מטומאתה בסוד "וְאִם שָׁכַב יִשְׁכַּב אִישׁ אֶתָּה וְתָהִי נִדְתָּה עֲלֵינוּ" (בראשית טו, כד) (ליקוטי תורה' להארי"י ז"ל פרשת איוב ד"ה דע כ"י) והוא נעשה כמו 'שעיר לעזאזל' אשר נושא עליו את כל עוונות ישראל (זרע שמשון' לר' שמשון נחמני פרשת בלק דף קכא ע"ב ד"ה מה אקוב). כלפי חוץ היה נראה שנטמאה דינה, אך לפי האמת אדרבה על ידי זה נטהרה ביותר ששכס שאב ממנה את כל זוהמת הנידה ואילו היא דינה שהיתה גלגול אמתלאי בת כרנבו – נטהרה ונעשתה נקיה וברה (חומת אנך' להחיד"א פרשת לך לך אות ז). שמעון בנו של יעקב אבינו ידע את הסוד הזה, לכן הוא לקח אותה לאשה אחרי מעשה שכס בן חמור (ועמודיה שבעה' לר' בצלאל הדרשן עמוד השלישי פרק טז), כאשר באותה העת היה היתה בגיל תשע שנים (יחסד לאברהם' לר' אברהם אזולאי מעין רביעי נהר מט ד"ה דע שדינה בת יעקב).

דינה זכתה ונטהרה מהטומאה שאחזה בה בגלגולה הקודם של אמתלאי בן כרנבו. ובזה מובן מדוע מכל בנות הארץ חשק שכס דווקא בבת יעקב, שנאמר "וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בֵּת יַעֲקֹב וַיִּאָּהֵב אֶת הַנַּעֲרָ וַיִּדְבַּר עָלֶיהָ הַנַּעֲרָ" (בראשית לד, א) כי מה' יצא הדבר על מנת שתיטהר דינה מטומאת הנידה (מגלה צפונות' לר' אליהו הכהן מאיתמרי מחבר 'שבט מוסר' חלק א' פרשת וישלח ד"ה ובוה יובן) דווקא על ידי גוי כנעני שלא שומר נידות כנגד מה שהיא קלקלה בנידתה (צמח דוד' לבעל שו"ת 'בית דוד' חלק ב' ספר איוב ד"ה האמנם נבין תחילה). וכך נמצא כי המעשה של שכס בן חמור היה טובה גדולה לדינה בת יעקב (ליב אריה' לר' יהודה אריה לייב האשקי פרשת מקץ אות ו סוף ד"ה ולפי זה שמעתי. וראה ביבן יהודיע' לר' יוסף חיים מחבר 'בן איש חי' על בבא בתרא פרק א דף טו ד"ה וישעיר ממאמרי רז"ל' מה עוד גרם המעשה הזה שהיה עם דינה).

הס"מ חשב שכאשר שכס בן חמור יראה את דינה וישכב עמה הוא יביא לפגימתה, ובוה תיהרס שלימותו של יעקב אבינו שהיה שלם בכל יוצאי חלציו (ראה גמי פסחים דף נו ע"א). ולכן יש סך הכל מאה שלושים ואחת אותיות בפסוקים המתארים את מעשה דינה, והם "וַיִּתְּצָא

דינה בת לאה אשר ילדה לעקב לראות בגנות הארץ: וירא אתה שכם בן חמור החוי נשיא הארץ ויקח אתה וישכב אתה ויענה: ותדבק נפשו בדינה בת יעקב ויאקח את הנער וידבר על לב הנער (בראשית לד, א - ב). ומספר זה יוצא בדיוק גימטריא שמו המלא של הס"מ שהוא 'סמא"ל', על מנת לרמוז שהוא בא להכשיל את דינה. אך למעשה נמצא היפך כוונתו, שבזכות המעשה הזה נטהרה דינה מכל טומאתה ומיטת יעקב אבינו נעשתה שלימה (יסמוכים לעד) למחבר 'שבט מוסר' פרשת וישלח ד"ה העולה). וכן נרמז דבר זה בפסוק (ותצא דינה בת לאה אשכב ילדה לעקב" (בראשית לד, א) שסופי התיבות שווה לגמטריא של שתי התיבות 'סמא"ל' ו'ליליית' יחד, כדי לרמוז שהמעשה נעשה מצד הס"מ ואשתו לילי' (מעשה חשבי לר' שמעון הכהן מגורבא פרשת וישלח על הפסוק ותצא דינה).

אחרי ששכם בן חמור היה עם דינה פעם אחת הוא פרש ממנה, לפי שדינה תוקנה וסרה טומאתה. ולא שהוא ידע אבל מזלו ידע (יחומת אנך' להחיד"א פרשת וישלח אות ז, וכבר לאדן' להחיד"א מסכת סופרים פרק כא). לכן כותבת התורה על מה שעשה שכם בן חמור לדינה "וישכב אתה ויענה" (בראשית לד, ב) כאשר "ויענה" פירושו שעינה ומנע ממנה ביאות אחרות (גמי יומא דף עז ע"ב). כי דינה היתה מתאוה לשכם בן חמור (רש"י יומא דף עז ע"ב ד"ה מביאות אחרות) ורצתה להיות עמו על מנת להעביר לו עוד טומאה וזוהמה, אך ה' מנע זאת ממנה (יחומת אנך' להחיד"א פרשת וישלח אות ז) והוא לא בא עליה (רש"י יומא עז ע"ב ד"ה מביאות אחרות) לפי שכבר עברה כל הטומאה ולא נשאר עוד מה להסיר ממנה (יחומת אנך' פרשת וישלח אות ז, וכבר לאדן' מסכת סופרים פרק כא). וה' עשה זאת על ידי שנתן במחשבתו של שכם לא להתקרב אליה, ובזה נמצא כאילו לא בא על דינה 'בעונתה' (יחומת אנך' פרשת וישלח אות ז).

כשכל העולם כולל השבטים שמעו את המעשה שהיה בין דינה אחותם לשכם בן חמור, הם סברו שנטמאה דינה בת יעקב. אך יעקב אבינו הבין את סוד העניין ושמה בליבו שבוזה התקיימה הבטחת ה' שמיטתו תהיה 'שלימה' (ראה גמי פסחים דף נו ע"א), ושמר את הדבר בליבו שנאמר "ויעקב שמע פי טמא את דינה בתו ויגיוו הו' את מקנהו בשדה ויחַרש יעקב עד באים" (בראשית לד, ה) (עמודיה שבעה לר' בצלאל הדרשן עמוד השלישי פרק טו) כי לא רצה לומר זאת לאף אדם לבד מבניו (זרע שמשון' פרשת בלק דף קכא ע"ב ד"ה מה אקוב). וכשבאו בניו מן השדה יעקב גילה להם את הדבר. לכן אמרו האחים "הקזונה יעשה את אחותנו" (בראשית לד, לא), "הקזונה" – בכף הדמיון כי למעשה היא לא היתה 'זונה' כלל, אלא רק נראתה כך למראית העין (עמודיה שבעה לר' בצלאל הדרשן עמוד השלישי פרק טו) של שאר האנשים (עפ"י יכרם שלמה לר' שלמה טוביאינה מתונים פרשת וישלח ד"ה ויענו בני יעקב). ועל אף שהשבטים הבינו שמעשה זה הוא מפלאות תמים דעים, עם זאת היה צר להם שבא בדרך זו. לכן יש בתיבה "הקזונה" טעם 'זקף גדול' להורות על חרון אפם (יחדרי בטן' בחלק קונטרס 'עט רצון' להחיד"א היוצא על פי כתי"י פרשת וישלח אות א).

השבטים אמנם ידעו שדינה לא נטמאה אך הם רצו להגדיל את חומרת המעשה, לכן נאמר "ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור אביו במרמה וידברו אשר טמא את דינה אחותם" (בראשית לד, ג). ומטעם זה נאמר שהיה "במרמה" (יחל קדומים' להחיד"א וישלח אות יב ד"ה ותצא דינה, ספר 'מעשה חשבי' לר' שמעון הכהן מגורבא פרשת וישלח על הפסוק ותצא דינה) כי מה שהם אצטמאו אותה היה בעצם 'מרמה' שהרי באמת זה היה לטובתה ואילו לשכם זה היה רעה שהוא שאב ממנה את כל הזוהמה (ולב אריה' פרשת מקץ אות ז). ונרמז בתוך הפסוק בתיבה "אשכב" שהוא כנגד ה'אשכב' שהיה לשבטים על שאחותם נעשתה סולת ברורה מכוח המעשה (יכרם שלמה לר' שלמה טוביאינה פרשת וישלח ד"ה ויענו בני יעקב). ועם זאת השבטים התעצבו לליבם, כי העולם אז (מגלה צפונות' למחבר 'שבט מוסר' חלק א' פרשת וישלח ד"ה אומנם בהיות בשדה) וכן כל הדורות הבאים שלא יידעו את סוד הדבר יאמרו "נבלה עשה בישךאל" (זרע שמשון' פרשת בלק דף קכא ע"ב ד"ה מה אקוב) שנאמר "ויבני יעקב באו מן השדה ויתעצבו האנשים ויחר להם מאד כי נבלה עשה בישךאל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה" (בראשית לד, ז) ולפי דעתם היה ראוי שהמעשה ייעשה בסתר ולא בגלוי (מגלה צפונות' למחבר 'שבט מוסר' חלק א' פרשת וישלח ד"ה אומנם בהיות בשדה).

שמעון ולוי קמו והרגו באנשי שכם שנאמר "וינהי ביום השלישי בהיותם פאבים ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרב ויבאו על העיר בטח ויהרגו כל זכר: ואת חמור ואת שכם בנו הרגו לפי חרב ויקחו את דינה מבית שכם ויצאו: בני יעקב באו על החלקים ויבזו העיר אשר טמאו אחותם" (בראשית לד, כה - כז). ועל כך יעקב אבינו גער בהם ואמר "עכרתם אתי להבאישני פלישב הארץ" (בראשית לד, ט) לפי שלא היה לכם רשות להרוג אותם, שהרי אדרבא שכם בן חמור עשה לנו טובה שעל ידי כן נתקנה דינה ויצאה ממנה הזוהמה. אך שמעון ולוי השיבו "הקזונה יעשה את אחותנו" (בראשית לד, לא) כלומר יש לנו זכות להרוג אותם מצד חילול ה' והבזיון שהוא עשה לאחותנו, שהרי הבריות יאמרו "פלונית זונה היא!" אף שלמעשה היא נתקנה על ידי כן כדברך (מעשה חשבי לר' שמעון הכהן מגורבא פרשת וישלח על הפסוק ותצא דינה בת לאה).

יעקב אבינו הזכיר את עוונם של שמעון ולוי כאשר אמר "שמעון ולוי אחים פלי חמס מכתיהם: בסדס אל תבא נפשי בקהלם אל תחד כבדי פי באפס הרגו איש וברצנם עקרו שור" (בראשית מט, ה - ו). כי עוונם בהריגת שכם בן חמור היה על שהלכו אחרי הדברים הנראים לעיני הבריות שנאמר "פי באפס הרגו איש", אף שהם היו צריכים ללכת אחרי הדברים המסורים ללב (זרע שמשון' פרשת בלק דף קכא ע"ב ד"ה מה אקוב). והוסיף יעקב לומר ששמעון ולוי היו "אחים" לדינה (בראשית רבה' צח, ה) ומסרו עליה את נפשם אף שלא גדלה בבטן אמם לאה ורק נולדה ממנה, ואילו על יוסף שנוצר וגדל בבטן לאה אמם ורק נולד מרחל, הם לא ריחמו 'יוסף אברהם' לר' אברהם פלאגי אות יוד אות ג בשם החיד"א) ולא היו לו "אחים" (בראשית רבה' צח, ה). וזה על אף שהיה ראוי שהם ירחמו על יוסף יותר מאשר על דינה, כי הוא זה שגדל בבטן לאה אמם (יוסף אברהם' לר' אברהם פלאגי אות יוד אות ג בשם החיד"א).

אסנת נולדה מדינה ושכם בן חמור ונלקחה למצרים על ידי מלאך

בהיות דינה בגיל שמונה שנים וחודש (ירבינו בחיי' בראשית לד, ג. וראה דעה אחרת במסכת סופרים' סוף פרק כא) נולדה לה בת משכם בן חמור (מסכת סופרים' בסוף פרק כא) ובה נשמה קדושה (ישער הפסוקים' להארי"י ז"ל פרשת וישב על הפסוק ויוסף הורד מצרימה' ד"ה גם בזה תבין), והיא נקראה בשם 'אסנת'. כאשר בשמה נרמז טהרתה של דינה אמה שהיתה גלגול אמתלאי בת כרנבו אמו של אברהם אבינו, כי 'אסנת' הוא ראשי תיבות 'אמתלאי סיגי נדתה תיקנה' (יחומת אנך' פרשת מקץ אות ז על הפסוק ויתן לו את אסנת). יעקב אבינו רצה לפרסם כי אין זנות בבטו, לכן הביא 'ציץ' (פירוש יולא עוד אלאי לרב אליהו הכהן בעל 'שבט מוסר' על פרקי דרבי אליעזר פרק לח) מזהב (מדרש אגדה' פרשת מקץ מא ד"ה נער עברי) וכתב עליו שם קודש (ספר 'רויאל המלאך' דף ע"ב טור א ד"ה ולפי שלא יצא, ילקוט ראובני

פרשת וישלח ד"ה בספר יצירה, פירוש יולא עוד אלא' על פרקי דרבי אליעזר פרק לח) **כפי שהיה כתוב בציץ של הכהן גדול "קודש לה'", והוא שם את הציץ על בתה של דינה** (פירוש יולא עוד אלא' על פרקי דרבי אליעזר פרק לח).

כיון שסגולת ה'ציץ' שהיה אצל הכהן גדול בבית המקדש הוא לשנות את פניו של בעל עבירה, לכן בראות האנשים כי ה'ציץ' נמצא על הבת של דינה ועם כל זאת אין פניה מוריקות – אז ידעו כולם למפרע שמעשה דינה היה מאת ה'. כי אם באמת בתה של דינה היתה נולדת בטומאה ובדרך זנות של אמה, אז היה ראוי שפניה יהיו מוריקות מחמת הציץ התלוי עליה (פירוש יולא עוד אלא' על פרקי דרבי אליעזר פרק לח). ועוד יעקב כתב על הטס גם את מה שאירע עם שכס בן חמור ואת מעשה לידת הבת של דינה (מדרש אגדה' פרשת מקץ מא ד"ה נער עברי), וכן כתב עליו "כל המידבק בזו הרי זה כאילו נדבק בזרעו של יעקב" (שפתי כהן על התורה' פרשת ויחי ד"ה האלוקים).

השבטים רצו להרוג את הבת של דינה על מנת שלא יגידו שיש זנות בבית יעקב. ואז יעקב אבינו שילח אותה מביתו (פרקי דרבי אליעזר' פרק לח ד"ה ואמרו בני ישראל) **על מנת להצילה** (פירוש מהרז"ו על 'פרקי דרבי אליעזר' פרק לח ד"ה להרגם) **והניחה בתוך שיח 'הסנה', שבגינו גם נקראה הבת בשם 'אֶסְנָת'** (ירבינו בחיי' בראשית פרק מא, מו). **ובגלל השם הקדוש שכתב יעקב אבינו על גבי הטס שהיה נתון על צווארה, לא קרב אליה אף אדם** (שפתי כהן על התורה' פרשת ויחי ד"ה בנות צעדה). **ואז מיכאל המלאך לקח אותה למצרים יחד עם הטס שעליה** (פרקי דרבי אליעזר' פרק לח, ספר 'רוזילא המלאך' דף ו ע"ב טור א ד"ה ולפי שלא יצא) **כדי שתגדל שם, ותתכונן לקראת בואו של יוסף שיוכל לשאת אותה לאישה** (מדרש אגדה' פרשת מקץ מא ד"ה נער עברי).

אסנת גדלה בבית פוטיפר והתחתנה עם יוסף שהיה במצרים

פוטיפר יצא לטייל באותו היום שהושלכה אסנת במצרים על ידי המלאך, ומצא אותה בוכה. הוא הסתכל על הטס שעליה והבין כי היא שייכת למשפחה חשובה, והוליכה לביתו (מדרש אגדה' פרשת מקץ אות מא ד"ה נער עברי) ואז אשת פוטיפר שהיתה עקרה גידלה אותה כמו בת (מילקוט חדש' בערך יעקב דור שבימיו אות קעג). **ובזמן שאסנת היתה בביתו של פוטיפר, היא לא היתה נראית לעיניו בזכות השם הקדוש שהיה חקוק בטס שעליה. וכך אסנת היתה שמורה וסמויה בכל אותה העת** (שפתי כהן על התורה' פרשת ויחי ד"ה בנות צעדה).

מאוחר יותר כאשר עבר יוסף הצדיק בכל ארץ מצרים, יצאו כל הנשים לראותו כפי שנאמר "בַּיָּנֹת צָעָדָה עֲלֵי שׁוֹר" (בראשית מט, כב). וכל אחת היתה זורקת לו חפץ או תכשיט כדי שיביט עליה. **גם אסנת זרקה לו את טס הקמיע שהיה בצווארה. וכשראה יוסף הצדיק את הטס הוא הבין שהיא מזרע יעקב אבינו ולקח אותה לאישה.** יוסף הצדיק לא חשש שאסנת ממזרת על אף היותה בגדר 'אסופינית' כלומר אחת הנאספת מהרחוב ללא ידיעה מי אביה או אמה, ויש בה חשש לממזרות. וזה משום שהטס שעליה היה העדות לייחוסה ולהיותה בת יעקב אבינו. וקמיע מעין זה הנמצא אצל האדם מוריד מהנושא אותו את השם של 'ספק ממזר' (ראה שו"ע אבן העזר סימן ד סעיף לא) (ביאור הרד"ל על פרקי דרבי אליעזר פרק לח אות יב ד"ה ושלחה והלכה לה, ביאור 'בית הגדול' – ביאור המספיק' על פרקי דרבי אליעזר פרק לח ד"ה מה עשה יעקב).

על מנת שהשבטים לא יתחתנו עם עמי הארצות, כל שבט ושבט נולד עם תאומתו ונשא אותה לאישה, למעט יוסף שלא נולד עם תאומה (פרקי דרבי אליעזר' פרק לו ד"ה רבי אליעזר אומר). אמנם כיון שיוסף ודינה התחלפו בבטן אמם, כאשר יוסף עבר מבטן לאה אל בטן רחל, ודינה עברה מבטן רחל לבטן לאה, אז נמצא ששניהם היו ב'בטן אחת' והיתה דינה ראויה להיות 'תאומתו' של יוסף. אך משום שדינה היתה צריכה לעשות את התיקון על ידי שכס בן חמור, לכן לא היה שייך עוד שיוסף ייקח את דינה ונכנסה במקומה אסנת בתה (יולא עוד אלא' לרי אליהו הכהן האיטרי מחבר 'שבט מוסרי' על פרקי דרבי אליעזר פרק לח סוף ד"ה ומרוב קדושת הענין ועיי"ש בדבריו הנפלאים) **שהיא היתה בת זוגו של יוסף** (שער הפסוקים' להארי"י ז"ל פרשת וישב על הפסוק ויוסף הורד מצרימה' ד"ה גם בזה תבין) **וראויה להיות אשתו** (פרקי דרבי אליעזר' פרק לו ד"ה רבי אליעזר אומר, 'פרקי דרבי אליעזר' פרק לח ד"ה יורד מיכאל).

והיה ראוי גם מצד יוסף לקחת את אסנת לאשה, לפי שהוא השאיר 'רושם' בבטן לאה שממנו נגרם שהושפעה דינה כאשר היא באה לתוך בטן לאה במקומו. ונמצא כי מכוחו של יוסף יצאה דינה מביתה וקרה לה כל המעשה עם שכס, שבעקבותיו נולדה לה בתה אסנת. **לכן יוסף נשא עתה את אסנת לאישה** (ראש דוד' להחיד"א פרשת וישלח ד"ה ויתבאר בזה מאמרם, 'חומת אנך' להחיד"א פרשת מקץ אות ז על הפסוק ויתן לו את אסנת). **ויוסף ידע ברוח הקודש שמלאך הביא את אסנת מהסנה עד אל אשת פוטיפר, משום שהיא בת זוגו ולכן נשאה לאשה.** יוסף ידע שהיא כשרה כפי שרמוז בשמה 'אסנת' שהוא גמטריא 'בת מד'ינה', כלומר שהיא כשרה ואין להשגיח באביה שכס בן חמור, שכאילו הוא איננו. ועוד יוסף גם בדק בשמה 'אסנת' וראה שהוא גמטריא 'אשרי' – ללמד ש'אשרי' האדם שייקח אותה לאשה (חומת אנך' פרשת מקץ אות ז על הפסוק ויתן לו את אסנת).

כאשר יוסף הצדיק הביא את בניו לפני יעקב אביו שיברכם, הסתפק יעקב אבינו שמא יוסף נשא לאשה בת נכר, והילדים שלו אינם שייכים לזרעו. אז הראה לו יוסף את פְּתוּבָתוֹ שעליהם היו חתומים שני גרים שגייר יוסף במצרים על מנת שיוכל לקדש את אסנת כדת, וכן הראה לו את הטס של אסנת. ועל כך נאמר 'וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו בְּנֵי הַסֶּמֶן אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹהִים בְּזֶה וַיֹּאמֶר קַח־סָךְ אֵלַי וַאֲבָרְכְּכֶם" (בראשית מח, טו), "בְּזֶה" – היא אותה כתובה של יוסף ואסנת (בעלי ברית אברם' לרבי אברהם אזולאי פרשת ויחי ד"ה מצאתו) **והוא גם אותו פְּתָב שכתב יעקב אבינו לאסנת** (קהילות יעקב' ערך 'אסי' ד"ה אסנת בת פוטיפר, 'זרע מששוין' פרשת ויחי דף מט ע"א ד"ה פסוק ראה פנדק), **כי יוסף הראה ליעקב את הטס של אסנת ובו כתוב שמי שנדבק בה נדבק בזרע יעקב** (ירבינו בחיי' בראשית פרק מא פסוק מו, 'בעלי ברית אברם' לרבי אברהם אזולאי פרשת ויחי ד"ה מצאתו) **ואז הסכים יעקב לברך את בניו של יוסף. ה' יראנו נפלאות מתורתו, אמן.**

העלון השבוע גם לעילוי נשמת: יצחק בן רבקה ז"ל	העלון השבוע גם לעילוי נשמת: הרב יצחק שלמה בן שרה ז"ל	העלון השבוע גם לעילוי נשמת: ת.נ.צ.ב.ה.	העלון השבוע גם לעילוי נשמת: ת.נ.צ.ב.ה.	העלון השבוע גם לעילוי נשמת: ת.נ.צ.ב.ה.	העלון השבוע גם לעילוי נשמת: ת.נ.צ.ב.ה.	העלון השבוע גם לעילוי נשמת: ת.נ.צ.ב.ה.	העלון השבוע גם לעילוי נשמת: ת.נ.צ.ב.ה.	העלון השבוע גם לעילוי נשמת: ת.נ.צ.ב.ה.	העלון השבוע גם לעילוי נשמת: ת.נ.צ.ב.ה.
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--